
Suositus museoille ontologioiden, luokitusjärjestelmien ja asiasanastojen käytöstä

versio 2.0

Sisältö

Johdanto	2
Suosituksen keskeiset käsitteet	2
Asiasanasto	2
Finto	2
Kansallisen digitaalisen kirjaston standardisalkku	2
Luettelointi	3
Luokitusjärjestelmä	3
Objekti	3
Ontologia	3
Sanalista	3
Vapaa asiasana	4
Suositus.....	4
Ontologiat	4
Asiasanastot	4
Sanalistat.....	5
Vapaat asiasanat	5
Luokitusjärjestelmät	5
Museoiden omat luokitusjärjestelmät	6
Yleisohjeita asiasanoittamisesta ja luokituksesta	6
Lähteet	7

Johdanto

Luetteloinnin johdonmukaisuuden ja standardinmuotoisen tiedon edut korostuvat nyky-päivänä yhä enemmän kun museoaineistoa on saatavilla verkossa esimerkiksi Kansallisen digitaalisen kirjaston (KDK) Finnan ja Europeana-portaalin kautta. Yhdenmukainen objektien sisällönkuvailu johtaa parempaan tietojen löydettävyyteen. Tämän suosituksen tavoitteena on parantaa tiedonhakua ja -siirtoa ja ohjata museoita käyttämään yhdenmukaisia sisällön- ja aiheenkuvailun välineitä.

Suosituksessa kuvataan ne välineet ja järjestelmät, joita museoiden tulisi käyttää asiasanojen ja luokitusten tallentamisessa. Suosituksessa otetaan kantaa ontologioiden, asiasanastojen, luokitusjärjestelmien sekä vapaiden asiasanojen ja museoiden omien sanalistojen käyttöön. Suosituksen mukaisesti toimimalla museot varmistavat aineistojensa yhteiskäyttöisyyden ja saatavuuden kansallisesti ja kansainvälisesti.

Suositus on laadittu osana Museo 2015 -hankkeen luetteloinnin kehittämistyötä. Vuonna 2013 laadittu suositus julkaistiin päivitettynä joulukuussa 2015. Suositusta päivitetään tarpeen mukaan kansainvälisten ja kansallisten sanastojen ja luokitusjärjestelmien kehitystyön edistyessä.

Suosituksen keskeiset käsitteet

Asiasanasto

Asiasanastolla tarkoitetaan sääntöjen mukaisesti valittujen ja tietyssä muodossa esitettyjen sanojen luetteloa. Asiasanaston sanoja käytetään museoissa kokoelmien sisällönkuvailuun ja kokoelmiin liittyvän tiedon hakuun. Asiasanastojen laatimisen tueksi on tehty sekä kansainvälisiä että kansallisia standardeja.¹ Asiasanastolla tarkoitetaan tässä suosituksessa yleisesti käytettyjä kansallisia tai kansainvälisiä asiasanastoja, joita ovat muun muassa Yleinen suomalainen asiasanasto (YSA), Allmän tesaurus på svenska (Allärs), Museoalan asiasanasto (MASA) ja Art and Architecture Thesaurus (AAT).²

Finto

Finto³ on Kansalliskirjaston ylläpitämä, keskitetty ontologia- ja sanastopalvelu, joka tarjoaa julkaisualustan ja työkalut ontologioiden ja sanastojen hyödyntämiseen.

Kansallisen digitaalisen kirjaston standardisalkku

Kansallisen digitaalisen kirjaston kokonaisarkkitehtuuriin kuuluva standardisalkku on muistiorganisaatioiden järjestelmien välisen yhteistoiminnan edellyttämä standardikokonaisuus, jota päivitetään tietoteknisen kehityksen myötä. Standardisalkku määrittelee erityisesti

---

1 Esimerkiksi SFS 5471 Suomenkielisen tesauksen laatimis- ja ylläpito-ohjeet.
2 Kettula 2009, 45-46.
3 Finton verkkosivut: www.finto.fi/fi/

sovellusten tietosisältöjä sekä sovellusten välisiä rajapintoja.⁴ Standardisalkun suositusten noudattaminen edistää yhteiskäyttöisyyttä ja metadatan yhdenmukaisuutta sekä kansallisella että kansainvälisellä tasolla. Standardisalkussa listataan muistiorganisaatioissa käytettäviä luokitusjärjestelmiä ja tärkeimmät kansalliset ja kansainväliset asiasanastot.⁵

Luettelointi

Luettelointi on museoiden kokoelmissa olevien objektien tietojen tallentamista. Luetteloinnissa tallennetaan kaikki objektin tiedot tai viitteet tietoihin Museoiden luettelointiohjeen mukaisesti. Objektin tiedot kootaan vastaanottotiedoista, tarkastelemalla itse objektia sekä selvittämällä tietoja eri lähteistä. Luetteloinnissa objektit erotetaan muista samankaltaisista ja tehdään tunnistettaviksi. Luetteloinnin tuloksena syntyy yksittäisistä objekteista ja suuremmista kokonaisuuksista systemaattista tietoa, joka on haettavissa, siirrettävissä ja käytettävissä.⁶

Luokitusjärjestelmä

Luokitusjärjestelmillä tarkoitetaan koodiperusteisia tiedon organisoinnin järjestelmiä, jotka ovat hierarkkisia. Luokitusjärjestelmissä on yleensä ylä- ja alaluokiksi jaettu koodeja ja niitä kuvailevia tekstimuotoisia selitteitä. Toisin kuin asiasanastot, luokitusjärjestelmät eivät tuo esiin asioita toisistaan erottavia tekijöitä vaan ryhmittelevät niitä yhteen.⁷

Objekti

Objekti voi olla mikä tahansa fyysisen maailman osa, joka voidaan ja halutaan säilyttää omassa ympäristössään, siitä poistettuna tai dokumentoituna.⁸

Ontologia

Ontologia voidaan ymmärtää käsitteellinä, jossa yksilöidään tietyn aihealueen käsitteet ja kuvataan käsitteiden väliset suhteet loogisella tavalla, jota sekä ihminen että tietokone voivat hyödyntää. Kontrolloituun asiasanastoon verrattuna ontologian käsitteiden suhteet on määriteltä hierarkialtaan kattavasti koko käsitteistön osalta siten, että käsitesuhdetietoja voidaan käsitellä koneellisesti. Ontologiaan on mahdollista lisätä myös logiikkaa (esim. sääntö, jonka mukaan painava objekti ei voi samanaikaisesti olla kevyt). Ontologiaa voidaan käyttää koneellisessa päättelyssä, toisin kuin asiasanastoa. Ontologiaa voidaan hyödyntää esimerkiksi sisältöjen aiempaa yksiselitteisempään ja yhdenmukaisempaan kuvaamiseen ja tiedonhaun tukemiseen.⁹

Sanalista

Sanalistoilla tarkoitetaan muita kuin yleisesti käytettyjä asiasanastoja. Sanalistassa on joukko sanoja, joiden välisiä suhteita ei ole määriteltä kuten asiasanastoissa. Museoiden omat sanastot ovat pääasiallisesti sanalistoja.

---

4 Kansallisen digitaalisen kirjaston kokonaisarkkitehtuurin sanasto: <http://www.kdk.fi/fi/kokonaisarkkitehtuuri/sanasto>

5 Ks. Kansallisen digitaalisen kirjaston standardisalkku: http://www.kdk.fi/images/tiedostot/KDK_standardisalkku27_10_2014.pdf

6 Museoiden luettelointiohjeen verkkosivut: www.luettelointiohje.fi

7 Lång 2008, 8.

8 van Mensch 1992, Boek 12: The Object as data carrier.

9 Tietoa ontologian määrittelystä esim. Finto-projektin verkkosivuilla: <https://wiki.helsinki.fi/pages/viewpage.action?pageId=113254258>

Vapaa asiasana

Vapaat asiasanat ovat sanoja, jotka valitaan asiasanaston ulkopuolelta. Vapailla asiasanoilla tarkoitetaan luonnollisen kielen sanoja, joita ei ole asiasanastoissa.

Suositus

Ontologiat

- **Suositus:** Ontologioita suositellaan käytettävän ensisijaisina välineinä museoiden objektien kuvailussa. Keskeisin objektien kuvailussa käytettävä ontologia on suomalaisia ontologioita yhdistävä KOKO-yleiskäsiteontologia.¹⁰ KOKO on useiden sanastojen toisiinsa linkitetty ontologiapilvi, jonka ytimenä on Yleisestä suomalaisesta asiasanastosta (YSA) kehitetty Yleinen suomalainen ontologia YSO ja joukko ontologisoituja erityisalojen sanastoja.¹¹ Näitä ovat esimerkiksi Museoalan ontologia, Valokuvausalan ontologia, Julkishallinnon ontologia, Kulttuurien tutkimuksen ontologia, Musiikin ontologia ja Merenkulkualan ontologia. Koska objektien kuvailussa tarvitaan monien eri alojen käsitteitä, on suositeltavaa käyttää KOKO-ontologiaa. KOKOn ohella voidaan käyttää myös muita ontologioita.¹² Ontologioista tallennetaan kokoelmahallintajärjestelmään asiasanan/termin lisäksi sen yksilöllinen tunniste, eli URI.
- **Perustelu:** Kontrolloidun, ontologisoidun sanaston käyttö helpottaa ja tehostaa kuvailua ja tiedonhakua. Ontologioita hyödyntävä haku tuottaa täsmällisempiä ja parempia hakutuloksia kuin asiasanastoja hyödyntävät haut. Ontologiat voivat olla monikielisiä, jolloin käyttäjä voi hyödyntää kaikkia ontologiassa käytettyjä kieliä hauissaan ja tiedon tallentamisessa. Finton ontologiat ovat ajantasaisia ja yhteiskäyttöisiä, mikä varmistaa metadatan yhdenmukaisuuden. Ontologioita voivat hyödyntää sekä ihmiset että koneet, sillä käsitteillä on yksilölliset tunnisteet, jotka tarjoavat tiedon koneluettavassa muodossa. Ontologian käsitteiden käyttö kuvailussa edistää kuvailutietojen yhdenmukaisuutta ja täsmällisyyttä, sillä käsitteiden käyttötarkoitus on rajattu ontologian hierarkian avulla, kun taas asiasanastojen sanat voivat olla monimerkityksisiä.

Asiasanastot

- **Suositus:** Ontologiat korvaavat perinteiset asiasanastot ja niitä suositellaan käytettäväksi asiasanastojen sijaan. Sekä YSA, MASA ja joitain muita erikoissanastoja on ontologisoitu ja niitä suositellaan käytettävän KOKO ontologiana Finto-palvelun kautta.¹³ Mikäli ontologioiden käyttö ei ole mahdollista, suositellaan käytettävän laajasti käytettyjä ja tunnettuja kansallisia ja kansainvälisiä asiasanastoja. Suositeltavia sanastoja ovat muun muassa yleinen suomalainen asiasanasto (YSA), museoalan asiasanasto (MASA), Art and Architecture Thesaurus (AAT), IPTC Scene sekä KDK:n standardisalkussa luetellut muut

---

10 KOKO-ontologiasta Finton verkkosivuilla: <http://finto.fi/koko/fi/>

11 Hyvönen 2014.

12 Finto-palvelussa olevat ontologiat: <http://finto.fi/fi/>

13 Seppälä & Hyvönen 2014.

asiasanastot.¹⁴ Asiasanoitus suositellaan tehtäväksi ensisijaisesti tarkimman mahdollisen aineistoa kuvaavan asiasanaston avulla. Museoalalla on suositeltavaa käyttää tarkimpana asiasanastona MASA:a ja muita erikoissanastoja ja yleisempänä sanastona YSA:a.

- **Perustelu:** Asiasanastojen käyttäminen verrattuna sanalistoisiin parantaa tiedonhakua, kokoelmien hallintaa ja yhteiskäyttöisyyttä. Tarkimman mahdollisen asiasanaston käyttämisen avulla luettelointitietoihin saadaan ne sanat, jotka kuvaavat luuteloitua aineistoa mahdollisimman tarkasti. Asiasanoilla, samoin kuin ontologioiden käsitteiden avulla, ilmaistaan objektin sisältöä, symboliikkaa, merkitystä, funktiota, materiaalia, tekniikkaa, objektiin liittyviä tapahtumia tai ilmiöitä.

Sanalostat

- **Suositus:** Suositeltavaa on käyttää ensisijaisesti ontologioita ja toissijaisesti laajasti käytettyjä kansallisia tai kansainvälisiä asiasanastoja. Sanalostojen sanoja voi käyttää erityistilanteissa ontologioiden ja asiasanastojen lisänä, mutta ei yksinomaisten asiasanoina. Uusia, museokohtaisesti räätälöityjä sanalostoja ei suositella laadittavan.
- **Perustelu:** Museoiden omaan käyttöön räätälöidyt sanalostat eivät yleensä ole yhteismitallisia kansallisten sanastojen kanssa, joten ne eivät tue aineistojen yhteiskäyttöisyyttä.^{15,16}

Vapaat asiasanat

- **Suositus:** Vapaita asiasanoja suositellaan käytettävän vain poikkeustilanteissa. Ennen vapaan asiasanan kirjaamista on tarkistettava, löytyykö kyseinen sana jo jostain saatavilla olevasta ontologiasta tai asiasanastosta.
- **Perustelu:** Vapaiden asiasanojen käyttämisessä ongelmana on sanojen irrallisuus: sanastoon kuuluvan sanan ja vapaan asiasanan välisiä suhteita ei ole määritelty.

Luokitusjärjestelmät

- **Suositus:** Suositeltavaa on käyttää laajasti käytettyjä ja tunnettuja kansainvälisiä luokitusjärjestelmiä. Museokokoelmien luetteloinnissa suositellaan käytettäväksi Outline of Cultural materials -luokitusjärjestelmää eli Kulttuuriaineistojen luokitus -järjestelmää (OCM).¹⁷ Taideteosten aiheenmukaiseen luokitukseen suositellaan KDK:n standardisalkkuun merkittyä Iconclass¹⁸ -luokitusjärjestelmää, joka löytyy ontologisoituna Finto-palvelusta. Kotitaloustavaroiden ja palveluiden luokitukseen voidaan käyttää Classification

---

14 Ks. Kansallisen digitaalisen kirjaston standardisalkku: http://www.kdk.fi/images/tiedostot/KDK_standardisalkku27_10_2014.pdf

15 Tässä yhteiskäytöllä tarkoitetaan mm. museoiden ja muiden muistiorganisaatioiden metadatan näyttämistä ja hakemista yhteisistä palveluista kuten kokoelmaselaimista ja KDK:n asiakasliittymistä.

16 Julkisen hallinnon kokonaisarkkitehtuuri. Julkisen hallinnon tietoarkkitehtuuri 1.0, s. 3, 15.

17 Ks. suomennettu versio: Kulttuuriaineiston luokitus 2006.

18 Iconclass Finton verkkosivuilla: <http://finto.fi/ic/fi/>

of Individual Consumption according to Purpose -järjestelmää (COICOP)¹⁹. Valokuvien luokitukseen voidaan käyttää IPTC NewsCodes: Subject Code-luokitusta. Mikäli mahdollista, käytetään luokitusjärjestelmän ontologisoitua versiota.

- **Perustelu:** Objektien ryhmitteleminen erilaisiin kokonaisuuksiin yleisesti tunnettujen luokitusjärjestelmien avulla parantaa tiedonhakuja, kokoelmien hallintaa ja yhteiskäyttöisyyttä kansallisesti ja kansainvälisesti.

Museoiden omat luokitusjärjestelmät

- **Suositus:** Suositeltavaa on käyttää ensisijaisesti laajasti käytettyjä ja yleisesti museotalalla tunnettuja kansainvälisiä ja kansallisia luokitusjärjestelmiä. Museoiden omia luokitusjärjestelmiä voi käyttää näiden luokitusjärjestelmien lisäksi, mutta ei yksinomaisesti.
- **Perustelu:** Kansainvälisten luokitusjärjestelmien avulla kuvailtu museoaineisto on verkossa julkaistuna saavutettavampaa, sillä aineiston luokittelu yhteisiä luokitusjärjestelmiä käyttäen mahdollistaa aineistojen organisaatioiden välisen käytön. Museoiden omat luokitusjärjestelmät voivat olla tärkeitä kokoelmahallinnan välineitä museolle itselleen, mutta tiedon yhteiskäyttöisyyttä ne eivät edistä.

Yleisohjeita asiasanoittamisesta ja luokituksesta

- **Suositus:** Ontologioiden, asiasanastojen, sanalistojen ja vapaiden asiasanojen sanat sekä luokitusjärjestelmien luokat tulee kirjata kokoelmahallintajärjestelmään siten, että ne erottuvat toisistaan. Jokaisen sanan ja luokan kohdalla ilmoitetaan, mistä sanastosta tai luokitusjärjestelmästä kirjattu sana tai luokka on peräisin. Ontologian käsitteistä tallennetaan myös koneluettava URI.
- **Perustelu:** Tiedon jatkokäsittelyssä on tärkeää tietää, mistä sanastosta tai luokittelujärjestelmästä kirjattu tieto on peräisin tai onko kyseessä esimerkiksi vapaa asiasana. URI:a tarvitaan ontologioiden eri lähteistä saatavan tiedon yhdenmukaisessa ja merkityssisällöön perustuvassa tiedonhaussa ja yhdistämisessä. Jos hakujärjestelmään sisältyy tarvittava ominaisuus, hakija voi ontologiaa hyödyntävässä haussa käyttää myös ontologian hierarkiaan perustuvaa laennettua tiedonhakumahdollisuutta, jossa huomioidaan varsinaisen hakukäsitteen hierarkkiset alakäsitteet (vrt. hakukäsite: kulkuneuvot, alakäsitteet: autot, polkupyörät).

---

19 Yksilöllisen kulutuksen käyttötarkoituksen mukainen luokitus: http://www.tilastokeskus.fi/meta/luokitukset/_linkki/coicop.pdf

Lähteet

Finto. Suomalainen asiasanasto- ja ontologiapalvelu. [verkkoaineisto]. [viitattu 2015-07-20]. Saatavissa: <http://finto.fi/fi/>

Finto. Suomalainen asiasanasto- ja ontologiapalvelu. Ontologiatyön keskeisiä käsitteitä. [verkkoaineisto]. [viitattu 2015-12-09]. Saatavissa: <https://wiki.helsinki.fi/pages/viewpage.action?pageId=113254258>

Hyvönen, Eero. FinnONTO-hanke loi ontologisen perustan kansalliselle webin tietoinfrastruktuurille. Tieteessä tapahtuu 4/2014. s. 12-18. [verkkoaineisto]. [viitattu 2015-09-08]. Saatavissa: <http://ojs.tsv.fi/index.php/tt/article/view/41559>

Julkisen hallinnon kokonaisarkkitehtuuri. Julkisen hallinnon tietoarkkitehtuuri 1.0 [verkkoaineisto]. Valtionvarainministeriö [tuottaja ja jakaja]. [viitattu 2015-12-09]. Saatavissa: <https://www.avoindata.fi/dataset/1578842c-a2cc-4f0a-8198-316d9288554e/resource/3d7a51e1-6e3f-4eec-8e56-93d5459a9a1f/download/julkisenhallinnontietoarkkitehtuuri0.1.0.zip>

Kansallisen digitaalisen kirjaston standardisalkku. [verkkoaineisto]. Kansallinen digitaalinen kirjasto, 2014-10-27 [tuottaja ja jakaja]. [viitattu 2015-10-27]. Saatavissa: http://www.kdk.fi/images/tiedostot/KDK_standardisalkku27_10_2014.pdf

Kansallisen digitaalisen kirjaston kokonaisarkkitehtuurin sanaston esittelevät verkkosivut. [verkkoaineisto]. [viitattu 2012-02-17]. Saatavissa: <http://www.kdk.fi/fi/kokonaisarkkitehtuuri/sanasto>

Kettula, Suvi. Semanttisen webin ontologisen tekstiilikäsitteistön kehittäminen ja liittäminen museoiden luettelointitietoihin. Helsinki: Helsingin yliopisto, 2009. Kotitalous ja käsityötieteen laitoksen julkaisuja 21. ISBN 978-952-10-5844-8 (nid.). ISBN 978-952-10-5845-5 (PDF). Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-5845-5>

Kulttuuriaineiston luokitus. Outline of cultural materials. Sihvo, Pirkko (toim.). Helsinki: Museovirasto, 2006. ISBN 951-616-104-9

Lång, Reija & Valanto, Sirkka. Museoalan asiasanaston uudistaminen. Esiselvitys. Museoalan asiasanaston (MASA) uudistamishankkeen ensimmäisen vaiheen loppuraportti. Helsinki: Museovirasto, 2008. ISBN 978-951-616-196-2 (nid.). ISBN 978-951-616-197-9 (PDF). Saatavissa: <http://www.nba.fi/fi/File/775/masa-uudistaminen.pdf>

van Mensch, Peter. Towards a methodology of museology. Phd Thesis, University of Zagreb, 1992. [verkkoaineisto] [viitattu 2012-06-14]. Saatavissa: http://www.muuseum.ee/en/erialane_arend/museoloogialane_ki/p_van_mensch_toward

Museoiden luettelointiohje. [verkkoaineisto]. [viitattu 2015-07-20]. Saatavissa: www.luettelointiohje.fi

Seppälä, Katri & Hyvönen, Eero. Asiasanaston muuttaminen ontologiaksi. Yleinen suomalainen ontologia esimerkkinä FinnONTO-hankkeen mallista. [verkkoaineisto]. Helsinki: Kansalliskirjasto, 2014. Doria julkaisuarkisto. ISBN 978-952-10-9883-3 (PDF). Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-10-9883-3>

Yksilöllisen kulutuksen käyttötarkoituksen mukainen luokitus. COICOP. [verkkoaineisto]. Tilastokeskus [tuottaja ja jakaja]. Helsinki, 2002. Käsikirjoja 44. ISBN: 952-467-051-8 (PDF). [viitattu 2012-06-20]. Saatavissa: http://www.tilastokeskus.fi/meta/luokitukset/_linkki/coi-cop.pdf